

№ 11 (460)
Сакавік 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ **Памятнае:** *выстаўка ў памяць Кастуся і паўстання 1863-га* – **стар. 2**
- ☞ **Грунтоўна:** *пра Зэльвеншчыну – у адной кнізе* – **стар. 3**
- ☞ **Неабыхавае:** *зноў пра матчыну мову* – **стар. 5**

Фота Наталі Купальні

На тым тыдні...

- ✓ **14 сакавіка** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа **прэзентавалі кнігу** беларускага пісьменніка **Дзмітрыя Дземідовіча** – двухтомны раман **«Умереть, чтобы выжить»**. Хаця твор і мастацкі, але мае дакументальную аснову: раман выдадзены да 130-годдзя Якуба Коласа.
- ✓ **15 сакавіка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася **прэзентацыя кнігі Міколы Плавінскага «Узбраенне беларускіх земляў X–XIII стагоддзяў»**. У навукова-папулярнай форме апісваюцца асноўныя катэгорыі старажытнага ўзбраення, паходжанне, час і асаблівасці выкарыстання пэўных відаў наступальнай зброі і засцерагальнага ўзбраення. Тэкст суправаджаецца шматлікімі ілюстрацыямі, высакаякаснымі прамалёўкамі, каляровымі фатаздымкамі найцікавейшых знаходак з тэрыторыі Беларусі.
- ✓ **15 сакавіка** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася **вечарына «Маладыя гады, маладыя жаданні»** сумесна з часопісам «Малодосць» (які сёлета адзначае 60-гадовы юбілей). У імпрэзе ўзялі ўдзел супрацоўнікі рэдактарскага калектыву часопіса «Малодосць» і аўтары, якія актыўна друкаваліся і друкуюцца на яго старонках. Музычнае суправаджэнне імпрэзы забяспечылі гурт «Нельга забыць» з яго лідарам Міхасём Бараноўскім і маладой спявачкай Алясся Сівохінай.
- ✓ **15 сакавіка** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі **выстаўку скульптуры і аб'ектаў славацкага мастака Марэка Рыбана «Дэканструкцыя»**. Яна падрыхтаваная пры падтрымцы Пасольства Славацкай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

Супрацоўніцтва, якое можа стаць сяброўствам

У рамках тыдня беларускай мовы і літаратуры распачалося супрацоўніцтва Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы і сталічнай гімназіі № 37. 11 сакавіка на некалькі гадзінаў навучальная ўстанова ператварылася ў сцэнічную пляцоўку, на якой супрацоўнікі музея прадставілі інтэрактыўную праграму «Вячоркі» паводле беларускіх народных традыцый і твораў першага народнага паэта Беларусі. Тэма музейна-педагагічнага занятку абраная невыпадкова: некалі вячоркі былі адметнаю з'явай побыту сялянскай моладзі і служылі традыцыйным сродкам працоўнага і эстэтычнага выхавання, калі ў нязмушанай форме пераймаліся веды, вопыт і майстэрства папярэдніх пакаленняў.

Удзельнікі мерапрыемства – супрацоўнікі музея, педагагічны калектыў і вучні 5–8 класаў гімназіі – спявалі, чыталі вершы Янкі Купалы, адгадвалі яго загадкі. Асабліва задавальненне дзеці і дарослыя атрымалі ад майстар-класаў па вырабе лялек-абярэгаў і паштовак з паперы, пацерак, гузікаў і рознакаляровых стужак, дзякуючы чаму ў кожнага наведніка «Вячорак» з'явіўся сувенір на добры ўспамін пра незвычайную сустрэчу. З захапленнем наведнікі мерапрыемства развучвалі старадаўнія беларускія танцы і гульні. У эпоху глабалізацыі і дамінавання ІТ-тэхналогіяў пабудаваныя на імправізацыі традыцыйныя беларускія танцы і гульні ву-

чаць жывым зносінам паміж людзьмі, сваёй рытмічнасцю і дынамічнасцю заахвочваюць да актыўнага баўлення часу. Асабліва сцю інтэрактыўнай праграмы «Вячоркі» з'яўляецца магчымасць звярнуцца да творчай спадчыны Янкі Купалы, што ўзмацняе агульнае ўспрыняцце гісторыі і культуры Беларусі ў цэлым.

Дзіцячыя ўсмешкі і цёплая атмасфера, якая панавала пад час музейна-педагагічнага за-

нятку, выклікалі ў супрацоўнікаў музея ўпэўненасць у перспектыўнасці такой формы работы.

Інтэрактыўная праграма «Вячоркі» – першы сумесны праект Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы і гімназіі № 37 г. Мінска, які даў пачатак плённаму супрацоўніцтву ўстановаў. Удзельнікі мерапрыемства развіталіся па-сяброўску і дамовіліся аб наступнай сустрэчы 23 сакавіка ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Вязынка» на рэканструкцыі абрадавага свята «Гуканне вясны».

Супрацоўнікі музея песняра выказваюць шчырыя словы падзякі дырэктару гімназіі Ірыне Данянкавай і настаўнікам беларускай мовы і літаратуры навучальнай установы за дапамогу ў рэалізацыі праекта.

Вольга ПАРХІМОВІЧ,
супрацоўнік музея Янкі Купалы

Фота Кацярыны САЛАМЕВІЧ

Адной са знакавых падзеяў у беларускай гісторыі XIX стагоддзя з'яўляецца паўстанне 1863–1864 гадоў. Да яго гадавіны была падрыхтаваная кніжная выстаўка «За годнасць! За Бацькаўшчыну», аснову якой склалі кнігі і часопісы з фонду аддзела старадрукаваных і рэдкіх выданняў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь.

Вядома, што да пачатку XX стагоддзя выйшла шмат публікацыяў, прысвечаных падзеям паўстання, многія з якіх не страцілі свайго значэння да сённяшняга часу, бо іх аўтары былі непасрэднымі ўдзельнікамі, альбо мелі магчымасць карыстацца ўнікальнымі дакументамі, якія не захаваліся да нашага часу. На выстаўцы прадстаўлена каля дваццаці выданняў 1863–1910 гадоў, у тым ліку адно з першых даследаванняў гісторыі паўстання – «Сведения о польском мятеже 1863 в северо-западной России», складзенае генералам В. Ратчам.

Гісторыя стварэння гэтай кнігі досыць цікавая: яшчэ напачатку 1864 года віленскі генерал-губернатар М. Мураўёў задумаў падрыхтаваць кнігу аб падзеях 1863-га. Губернатарам паўночна-заходніх губерняў, а таксама старшынём губернскіх следчых камісіяў было накіраванае даручэнне скласці «нарис аб пачатку і ходзе былога мяцяжу па губерні і аб польскай рэвалюцыйнай арганізацыі, якая існавала ў ёй». Абагульненнем гэтых матэрыялаў і займаўся В. Ратч. Акрамя таго, яму было дазволена прысутнічаць пры допытах у следчых камісіяў і размаўляць з арыштава-

За годнасць! За Бацькаўшчыну!

Да 175-годдзя К. Каліноўскага і 150-годдзя паўстання 1863–1864 гадоў

нымі ўдзельнікамі паўстання, ён мог карыстацца захопленай перапіскай і канфіскаванымі паперамі паўстанцаў. У выніку ў 1867–1868 гадах былі выдадзеныя два тамы «Звестак...». Менавіта ў гэтым выданні знаходзяцца каштоўныя дадзеныя аб К. Каліноўскім, якія не захаваліся ў архіўных дакументах.

Яшчэ адно цікавае выданне, якое ўяўляе сабой штотыднёвую хроніку падрыхтоўкі паўстання і яго падзеяў, пачынаючы з 1861 года, – «Седмицы польского мятежа 1861–1864» – было падрыхтаванае М. Паўлішчавым на аснове штотыднёвых справаздачаў, якія складаліся ім для імператара Аляксандра II у 1861–1864 гадах. Трэба адзначыць, што М. Паўлішчаў з 1831 года служыў у царскай адміністрацыі ў Варшаве і быў добра знаёмы з асаблівасцямі нацыянальнага руху ў Польшчы.

Акрамя гэтых выданняў на выстаўцы прадстаўлены гістарычныя нарысы паўстання, зроблены А. Сідаравым, і шэраг абагульняючых працаў па гісторыі Расійскай Імперыі і Польшчы, якія таксама ўтрымліваюць цікавыя звесткі аб паўстанні. Высновы, зробленыя аўтарамі гэтых выданняў, не выходзілі за межы традыцыйнай думкі рускай гістарыяграфіі канца XIX стагоддзя. Асобныя аспекты паўстання разглядаліся таксама ў шматлікіх даследаваннях поль-

ска-расійскіх адносінаў, што выхадзілі ў Расійскай Імперыі.

Пэўную цікавасць для даследчыкаў уяўляюць публікацыі ўспамінаў аб падзеях паўстання, якія можна знайсці ў часопісах, што выдаваліся на мяжы XIX–XX стагоддзяў: «Рускі Архіў», «Гістарычны веснік» і інш.

Некалькі выданняў, змешчаных на выстаўцы, не толькі распавядаюць аб паўстанні, але з цягам часу пачынаюць успрымацца як своеасаблівыя гістарычныя кур'ёзы. Да такіх можна аднесці выданне «Гісторыі польскага паўстання і вайны 1830 і 1831 гадоў» Ф. Сміта, першы том якой выйшаў у Пецярбургу яшчэ ў 1863-м; прысвячэнне «Памяти графа Михаила Нико-

лаевича Муравьёва, усмирителя польского мятежа в 1863 году и восстановителя русской народности и православной церкви в Северо-западном крае России», выдадзенае ў 1898 годзе да дня адкрыцця ў Вільні помніка М. Мураўёву; а таксама нарыс А. Халанейскага аб спробе прадоўжыць справу паўстанцаў у 1877 годзе «Несостоявшееся Польское восстание 1877 года».

На выстаўцы прадстаўлены і першыя беларускія даследаванні, з якіх у 1920-х гадах пачалося станаўленне беларускай гістарыяграфіі паўстання 1863 года і дзейнасці К. Каліноўскага. Гэта выдадзены ў 1927 годзе зборнік дакументаў аб паўстанні «1863 год на Міншчыне» і пер-

шая беларуская манаграфія «1863 год на Беларусі» У. Ігнатоўскага, які даў грунтоўны навуковы аналіз падзеяў паўстання і поглядаў Каліноўскага. Заходнебеларуская гістарыяграфія 1930-х гадоў прадстаўлена рэфератам Адама Станкевіча «Кастусь Каліноўскі, "Мужыцкая праўда" і ідэя незалежнасці Беларусі».

У фондзе старадрукаваных і рэдкіх выданняў захоўваюцца і замежныя, прысвечаныя першай беларускамоўнай газеце – «Мужыцкай праўдзе», што выдавалася пад час паўстання. Тэксты «Мужыцкай праўды» і «Лістоў з-пад шыбеніцы» К. Каліноўскага з каментарыямі, падрыхтаванымі Я. Запруднікам і Т. Бэрдам, былі выдадзены ў 1980 годзе пры падтрымцы фонду імя П. Крачэўскага ў Нью-Ёрку, а пасля перавыдадзены ў Лондане.

Выставу дапаўняюць грунтоўныя даследаванні сучасных гісторыкаў і навуковыя артыкулы, падрыхтаваныя ў апошнія гады.

Усе выданні, прадстаўленыя на выстаўцы, можна замовіць у электронным каталогу на сайце www.preslib.org.by ці непасрэдна ў бібліятэцы.

Наш адрас: г. Мінск, вул. Савецкая, 11 (Дом Урада, правае крыло).

Выстаўка бясплатная, працуе кожны дзень (акрамя суботы і нядзелі) з 9.00 да 19.00 без перапынку на абед. Для наведвання неабходны толькі чытацкі білет Прэзідэнцкай бібліятэкі.

Вераніка МІТРАКОВА,
супрацоўнік аддзела
старадрукаваных і рэдкіх
выданняў Прэзідэнцкай
бібліятэкі Рэспублікі Беларусь

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

Краязнаўчая газета

на 20 _ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету 63320

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі _____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераадрасоўкі _____ руб.	

на 20 _ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Індывідуальная падпіска

Індэкс 63320

1 месяц	15 850 руб.
3 месяца	47 550 руб.
6 месяцаў	95 100 руб.

Ведамасная падпіска

Індэкс 633202

1 месяц	16 196 руб.
3 месяца	48 588 руб.
6 месяцаў	97 176 руб.

Падпіска на нашу газету можна ў любым месяцы. Будзьма разам, сябры!

Навукова-практычны семінар

па нематэрыяльнай культурнай спадчыне

25 і 26 сакавіка Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Інстытут культуры Беларусі, Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА праводзяць навукова-практычны семінар з міжнародным удзелам «Ідэнтыфікацыя і інвентарызацыя нематэрыяльнай культурнай спадчыны як дзейсны фактар яе захавання», прысвечаны 10-годдзю Канвенцыі ЮНЕСКА аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Семінар праводзіцца ў рамках доўгатэрміновага праекта па стварэнні нацыянальнага інвентару нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі, пры кансультацыйнай і фінансавай падтрымцы Фонду нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Праект накіраваны на захаванне і папулярызацыю нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі ў рамках дзейнасці па імплементацыі Канвенцыі ЮНЕСКА аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны (2003), падтрымцы культурнай разнастайнасці і культурнай спадчыны ў цэлым у імя ўстойлівага развіцця Беларусі.

Асноўнаю мэтай мерапрыемства з'яўляецца знаёмства з лепшымі практыкамі ідэнтыфікацыі і інвентарызацыі нематэрыяльнай культурнай спадчыны краінаў-суседзяў Беларусі і краінаў СНД; абмеркаванне магчымых выклікаў і праблемаў, звязаных з гэтым працэсам, а таксама шляхоў іх вырашэння; вызначэнне ролі мясцовых супольнасцяў у інвентарызацыі і захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Семінар будзе праходзіць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі па адрасе: пр. Незалежнасці, 116, г. Мінск.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Экалогія

З 1 сакавіка ў Цэнтры сучасных мастацтваў пачаў працаваць праект «9 1/2», які распачаў серыю выставак «Экалогія і искусство».

«Экалогія душы» кожнага чалавека звязаная з нашай планетай. Серыя выставак «Экалогія і искусство» сучасных беларускіх мастакоў адлюстроўвае адну з асноўных праблемаў сучаснасці, якая, на жаль, ігнаруецца нягледзячы на сваю значнасць. Бо ад таго, наколькі мы будзем берачы нашу прыроду, залежыць тое, наколькі доўга мы зможам пражыць на планеце.

Серыя выставак паведамляе пра адкрыццё арт-праекта «Девять с половиной», у якім прымаюць удзел сучасныя беларускія мастакі – сябры творчага аб'яднання «Оршица» – Генадзь Фалей, Антаніна Фалей, Алякс Фалей, Анатоль Жураўлёў, а таксама запрошаныя госці Віктар Шылко, Васіль Васільеў, Аляксандр Слепаў, Аляксей Жарэла, Аляксандр Канавалаў, Віктар Сахно.

Творчае аб'яднанне «Оршица» ўтварылася ў 1989 годзе і да сёння захоўвае свой асноўны склад і творчы патэнцыял. «Почти 25 лет они помогают ценителям прекрасного утолить жажду по настоящему искусству своими искренними и свободными от академизма и конъюнктуры арт-рыннка произведениями», – адзначае М. Паграноўскі, мастацтвазнаўца, сябра Беларускага саюза мастакоў, лаўрэат прэміі «За духовное возрождение».

На выстаўцы прадстаўлены творы мастацтва розных відаў і стыляў – ад жывапісу да скульптуры, ад абстрактызму да фігуратыўнага супрэматызму. Выстаўку можна наведаць да 31 сакавіка.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Пра гісторыю Зэльвеншчыны – у адной кнізе

«Краязнаўчымі сцежкамі Зэльвеншчыны» – так называецца новая кніга беларускага пісьменніка, гісторыка і краязнаўца са Слоніма Сяргея Чыгрына. Яна нядаўна пабачыла свет у мінскім выдавецтве «Кнігазбор».

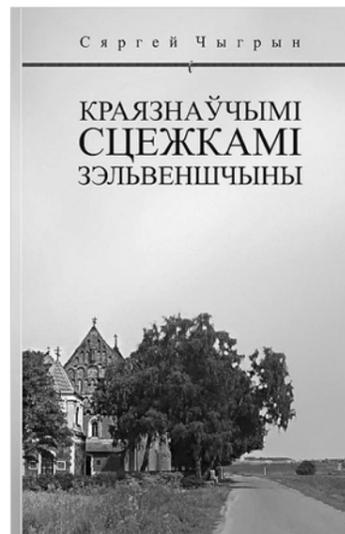
Падобнае выданне пра Зэльвеншчыну з’явілася ўпершыню, калі не лічыць кнігу «Памяць. Зэльвенскі раён» (Мінск, 2003), матэрыялы навуковай гісторыка-краязнаўчай канферэнцыі «Славуты зэльвенскі край» (Ліда, 2004), выданне «Тайны Сынковіцкага храма» (Мінск, 2012) Васіля Афанасіка і кнігу «Дзярэчынскі дыярыюш» (Мінск, 1999) Міхася Скоблы. Вось, бадай, і ўсё, што напісана і выдадзена пра гісторыю Зэльвеншчыны. Пагадзіцеся, даволі мала, тым больш, што зэльвенскі край мае даволі багатую гісторыю,

тут нарадзілася шмат знакамітых і таленавітых людзей, раён можа ганарыцца сваімі архітэктурнымі і прыроднымі помнікамі. Гэты прабел і вырашыў запоўніць С. Чыгрын, сабраўшы пад адну вокладку свае артыкулы, прысвечаныя Зэльвеншчыне, яе гісторыі, людзям і помнікам.

Кніга «Краязнаўчымі сцежкамі Зэльвеншчыны» пачынаецца гісторыяй Ганненскага кірмашу – аднаго з найбуйнейшых кірмашоў на тэрыторыі Беларусі, што праводзіўся ў канцы XVIII – пачатку XIX стагоддзя ў Зэльве. Далей аўтар краязнаўчымі

сцежкамі вядзе чытачоў у вёску Дабрасельцы, дзе нарадзіўся прэзідэнт Беларускай Народнай Рэспублікі Васіль Захарка, потым – у Дзярэчын, дзе жыў цікавы чалавек, педагог, краязнавец Пятро Марціноўскі, дом якога ў вёсцы беларускія пісьменнікі называлі домам літаратараў. Аўтар распавядае і пра лёс генерала Ермалая Гампера, магіла якога знаходзіцца ў Дзярэчыне.

З Дзярэчына краязнаўчыя сцежкі кнігі С. Чыгрына прывядуць у вёску Шулякі, дзе нарадзілася жонка паэта Адама Бабарэкі, у вёску Елка, дзе жыла шчырая паэтка і настаўніца Валянціна Ададурава, якая пры жыцці выдала толькі адну кніжку вершаў «Глыбінка», у вёску Галынка, дзе жыў майстар чорнадымленай керамікі

Сяргея Худзязеў, у вёску Алексічы да старой гістарычнай калоны, у вёску Плецянчы, якую былы міністр гандлю БССР Мікалай Малочка перайменаваў у Чырвонае Сяло, і г.д.

Цікава аўтар падае матэрыял пра зэльвенцаў, лёс якіх у розныя часы раскідаў па свеце. На Зэльвеншчыне нарадзіліся і жылі польская пісьменніца Марыя Радзевіч

(1863–1944), гісторык Міхаіл Іоська (1931–1983), перакладчык і фалькларыст Марцін Цяплінскі (1810–1847), гісторык Міхась Гедройць, доктар філалогіі Яўген Смаршчок (1914–1984) і многія іншыя. Пра ўсіх іх згадвае аўтар да-следавання.

У сваю кнігу С. Чыгрын уключыў артыкулы і пра зэльвенскіх літаратараў Ларысу і Юрку Геніюшаў, Юрку Голуба, Міхася Скоблу, Уладзіміра Маазго, Генадзя Коўша. З яе чытачы даведаюцца і пра Юрыя Качука, які захапіўца беларускай кухняй, нават выдаў некалькі кніг беларускіх страваў і г.д. Выданне ілюстраванае шматлікімі фотаздымкамі, некаторыя з якіх даволі рэдкія.

Кніга С. Чыгрына «Краязнаўчымі сцежкамі Зэльвеншчыны» – новая старонка ў даследаванні багатай і непаўторнай гісторыі мястэчка і раёна. Яна – запрашэнне чытачоў да роздуму аб гістарычным шляху гэтага куточка нашай краіны, лёсе яе людзей і помнікаў.

Міхась АКУЛКА

Дваццаць два гады таму, 6 сакавіка 1991 года, у Мінску было створанае Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», якое аб’яднала нашых суайчыннікаў з розных краінаў свету. І, напэўна, зусім невыпадкова, што 6 сакавіка ў кнігарні «Логвінаў» адбылася літаратурна-гістарычная імпрэза «Вяртанне з эміграцыі». Нагодаю стаў выхад у свет чатырох кніг, што адлюстравалі розныя напрамкі эміграцыйнай літаратуры. Пра каштоўнасць і адметнасць кожнай кнігі слухачам расказала вядоўца імпрэзы, гісторык Наталля Гардзіенка.

Н. Шыдлоўская і Н. Гардзіенка

Усе чатыры выданні сапраўды сталіся непадобнымі адно да аднаго. Першае з іх – збор твораў літаратара Лявона Савёнка, выдадзены ў серыі «Галасы Айчыны». Што цікава, тэксты, якія ўвайшлі ў кнігу, былі напісаныя яшчэ да эміграцыі – у 1920-я гады іх аўтар працаваў у газеце «Савецкая Беларусь». Але праз тое, што Л. Савёнак апынуўся далёка ад Радзімы, яго творчасць была і фактычна застаецца невядомай ў Беларусі. Таму кніга «Творы» стала спрабай нагадаць беларускім чытачам пра пісьменніка, якога варта ведаць. Да-

Арыентацыя – на Беларусь

дам, што ягоная дачка Зора – жонка Вітаўта Кіпеля, аднаго з стваральнікаў і супрацоўнікаў Беларускага інстытута навукі і мастацтва (БІНІМ), які быў заснаваны ў 1950-х гадах ў Нью-Ёрку.

Унікальным гістарычным дакументам назвала Н. Гардзіенка «Дзённік 1943–1947 гг.» Дзмітрыя Сямёнава, які з’явіўся ў серыі «Бібліятэка часопіса «Беларускі Гістарычны Агляд»». У кнізе друкуецца дзённік, які вёў юнак пад час акупацыі Беларусі ў 1943 годзе і пасля – калі выехаў у Нямеччыну. Чытач можа даведацца болей пра жыццё і побыт у акупаваным Мінску, аб працы Беларускага музея, а таксама даведацца невядомыя шырокаму колу факты з жыцця дзедчаў эміграцыі – Антона Шукелойца, Л. Савёнка, Наталлі Арсенневай, Яўхіма Кіпеля ды іншых землякоў.

Выхаду кнігі Лявона Юрэвіча «Жанры» ў серыі «Бібліятэка «Бацькаўшчыны» асабліва чакалі, каб зладзіць прэзентацыю ўсіх чатырох выданняў разам. У ёй аўтар, як можна зразумець з назвы, зрабіў своеасаблівае даследаванне тых жанраў, што прысутнічаюць у эміграцыйнай літаратуры, але мала вядомыя ўласна ў Беларусі.

Асобна ўзгадалі выступоўцы і БІНІМ. Яго альманах-штогоднік «Запісы» стаў чацвёртым выданнем, прэзентаваным пад час імпрэзы. Апошні выпуск прысвечаны беларускай літаратуры – дарэчы, не толькі эміграцыйнай – і будзе цікавы найперш літаратуразнаўцам.

«Гэтыя кнігі вельмі розныя, але іх аб’ядноўвае адно – яны былі выдадзеныя

з мэтай вяртання імёнаў эміграцыйных аўтараў і іх твораў у Беларусь», – падсумавала Наталля Гардзіенка. Сваімі развагамі дзяліліся і іншыя ўдзельнікі вечарыны – даследчыкі Адам Мальдзіс і Антон Рудак, крытыкі Ганна Кісліцына і Ціхан Чарнякевіч ды іншыя. Так, старшыня Управы ЗБС «Бацькаўшчына» Ніна Шыдлоўская адзначыла, што эміграцыя – гэта натуральны працэс для любой краіны. Яна адбываецца заўсёды, і Беларусь тут не выключэнне. Але часам здараецца так, што людзі ўсведамляюць сваю прыналежнасць да беларускага народа, толькі калі апынаюцца

Ц. Чарнякевіч

ца за мяжой. «Не толькі для дыяспары, але і для нас – для нацыі не вельмі вялікай, але са складанай доляй – важна, каб беларускае жыццё існавала не толькі ўнутры Беларусі. Трэба, каб яно не затухала і ў тых краінах, куды трапляюць воляй лёсу нашыя суайчыннікі. Шаравыя беларусы, не ўключаныя ў бе-

ларусаарыентаванае жыццё, ведаюць пра гэта мала. А вяртанне гэтай спадчыны і ёсць тая падмуркі, на якіх нам трэба дабудоўваць нашу нацыю», – выказала меркаванне Н. Шыдлоўская.

Зміцер Саўка, мовазнаўца і колішні рэдактар «Запісаў Беларускага інстытута навукі і мастацтва», распавёў удзельнікам імпрэзы, як яшчэ ў 1990-х гадах у штаце Нью-Джэрсі яму давялося быць у доме В. Кіпеля, цяперашняга старшыні БІНІМ, і яго жонкі Зоры. Тады ж З. Саўка трапіў у неафіцыйны музей беларускай эміграцыі. Уласна, музеем было велізарнае памяшканне над гаражом, які належаў Кіпелям, а ў ім – кнігі, друкі і безліч іншых артэфактаў, як назваў іх З. Саўка. «Умяне было пачуццё, што я адкрыў для сябе Беларусь, – прызнаўся выступоўца. – Народ, які можа так любіць Бацькаўшчыну і ўмее гэта захаваць, народ, прадстаўнікі якога здольныя жывіць беларускасць у сабе і несці яе далей у свет – такі народ мае будучыню. Спадзяюся на гэта».

А. Рудак

Думаю, такія спадзяванні мае не толькі З. Саўка. Сапраўды, калі можна заставацца беларусамі, напрыклад, у Амерыцы, няўжо гэта складаней зрабіць у Беларусі? А нават калі і складаней – цяжка не прызнаць, што вынік варты такіх высілкаў.

Ніна КАЗЛЕНЯ, фота аўтара

З якога электрычнага разраду выскокваюць паэтычныя радкі, працінаючы рыфмамі, вобразамі, параўнаннямі, самымі рознымі колерамі слова нашу свядомасць, наша сэрца? Магчыма, створцам, памагатым паэта з'яўляецца і яго кніжны свет, і вопыт геніяльных папярэднікаў. Але падсвядома я перакананы, што галоўны грунт высокага мастацкага азарэння – у паэтычных аглядзінах роднай краіны, зорак у начным небе вёскі-радзіны, верасовай паляны дзяцінства... «І завінела песня ў лесе. // І вырваўшыся на праспект, // На крылах радасці ўзнеслася // Да самых зор, да светлых зор. // І я стаяў, зачараваны, // Крануцца з месяца ўсё не мог, // Той песняю закаляханы, // Спавіты з галавы да ног». Гэтыя радкі належаць паэту і літаратуразнаўцу Міколу Мішчанчуку. Нарадзіўся ён на прыску Майск Мазанайскага раёна. Гэта Расія, Амурская вобласць. А вось – радкі нашыя, родныя, беларускія...

Сам аўтар расказвае: «Пачуў па-майстэрску, прэфесійна і па-жаноцку мякка выкананую песню “У суботу Янка...” сярод лесу на лугавіне. Відаць, жанчына збірала недалёка чарніцы. Можна, была яна з Палькі – вёсачкі (хутара) на Пцічы паміж Амельнам і Парэччам. Відаць, той вёсачкі ўжо няма. Я касіў цешчы сена літоўкай-дзвяткай, як пацягнуць. Спыніўся, знерухомеў, слухаў мінут пятнаццаць і гэтую, і другую (не помню якую) песні. Тая мелодыя, той светлы голас хутаранкі-палькоўцы помніцца выразна і цяпер, праз дзясяткі гадоў...»

Што мне былі сягоння травы, Пракосаў перахожы пляц – Маім жыццём,

*маёй дзяржавай
Зрабіўся песенны палац.
Я ў ім з'явіўся, асцярожны,
Зачараваны ім, стаю,
І кожны гук, і водгук кожны
Усёй істотай п'ю і п'ю...*

Трымаю ў руках даўнюю кніжачку Міколы Іванавіча «Трываюся за белы свет» (Мінск, 1984). На вокладцы, аформленай Яўгенам Ларчанкам, – трапяткі рамонак... А жыццё Міколу не песніца: у прыску Майск родзічы ўжо аказаліся як высланыя. «У 1954 годзе, пасля смерці Сталіна, – напіша праз шмат гадоў пасля свайго “амурскага” дзяцінства Мікола Іванавіч, – выдалі пашпарты маёй маме, дачцэ ссыльнага (за напісанне заяваў адыходнікам з калгаса) дзядулі Апанаса Конаравіча, што разам з бабулькай Фядорай, сястрой Матрунай, айчымам і дзецьмі адбывала добраахвотную высылку ажно ў Амурскай вобласці. Дзядуля з бабулькай паехалі на радзіму ў Беларусь на год раней. Мы – за імі следам. Трынаццаць сутак бавіліся ў цяніку. Спыняліся ў буйных гарадах. Куплялі піражкі з чаромай, марожанае. Запомнілася, як «ныралі» ў тунэлі, прабітыя ў скалах над Байкалам паднявольнымі людзьмі. У цемры было жудасна, не па сабе, маланкамі разбягаліся думкі ў галаве: “А раптам што здарыцца?” Вынырвалі на свет, на вольны прастор – і на душы рабілася радасна, цёпла. “Дзякуй Богу, абдаслося!” І вось сустрача “з сапраўдным моралем – свяшчэнным Байкалам”! Дзеля яе можна “ныраць” у тунэлі, пакутаваць ад зануды ў перапоўненым вагоне, пераносіць іншыя цяжкасці».

У Беларусі сям'я патрапіла ў Чырвоны Пасёлка (у кнізе «Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Мінская вобласць» падаецца толькі

Да самых зор, да светлых зор...

назва Красны Бераг), што на Пухавіччыне, непадалёк вёскі Суцін. Далей Старадарожчына, радзіма паэтаў Кастуся Цвіркі, Янкі Непачаровіча, радзіма беларускіх «сакуноў»... Што ўразіла падлетка перш-наперш, што стала яго духоўным апірышчам на радзіме бацькоў? Экзатычным, прыцягальным падаўся хлопцу шырокі далягляд.

– Роўнядзь лугавін, палёў, – гаворыць Мікола Іванавіч, – уражанне неабсяжнасці зямных прастораў, і асабліва ўразлілі хваёвыя бары: велічныя, са стромкімі, высачэзнымі, таўшчэзнымі дрэвамі. Здзівілі прасякнутыя сонечнымі праменьнямі бярозкі. Не было ў маіх краях амурскіх такіх агромністых волькаў. А вячэстыя дубы! Што перад імі танюсянькія далёкаўходнія бярозкі! Прырода радзімы бацькоў захапіла, нібы ўсмактала мяне ў сябе. Яна падступалася да самай дзядулевай хаткі ў асобах бяроз, алешын, хвоек, ягадніка, брадоў. Цяпер яна адступілася ад пакінутых хатак, паскупела на лесавыя дарункі, пасля асушэння балот запяшчанілася, зніжакавала.

Былі і яшчэ ўражанні незабыўнага характару. Быццам прадчуваючы сваю літаратурную, літаратуразнаўчую будучыню, Мікола ўцягваўся ўсею душою ў новы моўны асяродак. Мяккасць, напеўнасць беларускага слова, невядомае раней дзеканне, цеканне – да ўсяго гэтага гарнула сэрца. Школа была за тры кіламетры ад Чырвонага Пасёлка, месцілася ў трох хатах.

– У 8-м класе ўрокі ішлі на той палавіне будынка, дзе грэла на печы свае плечы старенькая бабулька, – расказвае пісьменнік. – Дзясяты клас даваўся закончываць у хатцы, да якой з настаўніцкай, цэнтральнага будынка, было метраў трыста, не меней. Бяс-

снежнымі порамі года настаўнікі прыбывалі да месца нашай «дыслакацыі» ці своечасова, ці з невялікім спазненнем. А зімой... Тут ужо былі праблемы. Пакуль, да прыкладу, маладзенькая, невялікая расточкам матэматычка дабарэцца да нас, перакульваючыся праз намененыя гурбы снегу, то хвілін дзесяць-пятнаццаць пройдзе. А нам толькі гэта і трэба – урок карацейшы, апытванне падкарочваецца. Чуў маміну і бабульчыну мову на ўроках па ўсіх дысцыплінах: матэматыцы, фізіцы, хіміі, біялогіі і, вядома, роднай мове і літаратуры. Другой крыніцай наталення мовай бацькоў былі песні, якія гучалі паўсюль. Дала вольку сваім радасным пачуццям бабулька Фядора, жытлянка, сакунка («памыў-

са», «апануўса», «рукавэ», «сапоне» – прыклады яе вымаўлення), і пачала, і павяла свае спеўныя канцэртныя за сталом. Сольныя, а пасля і дуэтам з дзядулем...

Нельга не сказаць, што школьная атмосфера спрыяла пачаткам вершатворчасці. У Суціне родную літаратуру выкладаў Васіль Іванавіч Фралоў, удзельнік абароны Ленінграда, чуйны да паэзіі чалавек. Сам пісаў вершы, друкаваўся ў пухавіцкай раённай газеце ў 1950–1960-я гг. Многія радкі свайго школьнага настаўніка Мікола Іванавіч і цяпер трымае ў памяці.

Перагортваючы далей старонкі зборніка «Трываюся за белы свет». Верш «Журавіны на снезе»: «Прастор нямае і вуззе – // Гуляе дзікая завея. // Скаваныя пякучым болем, // Маўчаць кусты, і лес, і поле. // Здаецца, свет увесь маўчыць // З настайлай студзеньскай начы. // А пад ялінкаю кашлатай, // Нібы ахутаныя ватай, // У снезе журавіны спеюць, // Бы падахвочваюць завею». І ў нас у панадпцічаснік вёска – культ прыгажуні-журавіны. Яна, легендарная ягада, і свае гісторыі восеньскія ці зімовыя дарыла, і заўжды ўпрыгожаннем стала была. Хаця чаму толькі ў паднапцічанскіх? А яшчэ і ў вёсках, дзе балоты па-над Волмай, Свіслаччу, на памежжы Пухавіччыны з Чэрвеншчынай, Асіповіччынай. І зноў я да паэта. У адказ чую цэлую гісторыю: «Журавіны на снезе» напісаныя паводле канкрэтнага выпадку з Чырвонага Пасёлка, праз Зубель, Хвойнік мой маршрут ляжаў напраму да жонкі Соф'і ў Амельна. Трэба было перасекчы вялікае каляпцічанскае балота, выйці на Мельніцу, затым на Клётнае...

– Прабачце, Мікола Іванавіч, можа Клятное?

– Так, амяленцы казалі «Клятное»... Дык вось, на Клятное і праз грэбню каля Дуба на ўрочышчы Цёмнае трапляеш на месца прызначэння. Балота было вялізнае. З ледзь прыкметнай сцежкі было лёгка збочыць. Што я і зрабіў. І пабачыў цуд: на снезе «спеліўся» добры лапак журавінаў. Гэты верш спачатку надрукавала «Настаўніцкая газета», за што вельмі ўдзячны Лідзіі Іванавіне Данілевіч. З яе лёгкай рукі, а потым з падтрымкай Міколы Хведаровіча, Анатоля Вярцінскага, Міколы Аўрамчыка і пайшлі публікацыі ў «Калгаснай праўдзе» (цяперашняя «Белорусская нива»), «Малодасці», іншых выданнях. Першы зборнік «Верасень» і першы верш у «Вясёлцы» добра-славіў Рыгор Барадулін.

У 1979 годзе пабачыла свет паэтычная кніга М. Мішчанчука – «Вернасць». У 1984-м – «Трываюся за белы свет».

У 1962 годзе М. Мішчанчук закончыў МДПУ імя Максіма Танка, пасля аспірантуру. Доктар філалагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт Беларускай акадэміі адукацыі. З 1996 года працуе ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А.С. Пушкіна. Аўтар і сааўтар многіх манаграфіяў, літаратуразнаўчых кніг, артыкулаў, падручнікаў для вучняў сярэдняй школы, студэнтаў-філолагаў, настаўнікаў беларускай і рускай літаратуры. Друкуецца ў «Літаратуры і мастацтве», «Полымі», «Настаўніцкай газеце», у іншых перыядычных, а таксама энцыклапедычных выданнях. Адзін з аўтараў новай акадэмічнай гісторыі беларускай літаратуры.

Іваўсе гады Мікола Іванавіч ніколі не забываўся пра родную старонку. Часта бываў у Блонскай сярэдняй школе, паблізу Мар'інай Горкі, напісаў шэраг нарысаў пра тамтэйшых педагогаў, якія яшчэ выйдучы і асобнай кнігай. У полі зроку М. Мішчанчука – і вывучэнне жыцця і творчасці паэтаў, пісьменнікаў, чый лёс звязаны з Пухавіччынай. А гэта і Алесь Дудар, і Міхась Чарот, і Аркадзь Моркаўка, і Таіса Бондар.

А ў творчым партфелі вучонага і пісьменніка новыя пухавіцкія эцюды, абразкі, апавяданні пра дзяцінства і юнацтва. Многія з іх (напр., «Вакол сала») чытаюцца яшчэ і як этнаграфічныя, побытавыя сведчанні пра сялянскае жыццё ў розныя дзесцігоддзі.

А мне марыцца, што Мікола Іванавіч і цэлую кнігу напіша з выразным пухавіцкім характарам, расказае пра лёс Чырвонага Пасёлка і яго насельнікаў, праспявае ўзнёслыя гімны бабульцы Фядоры. Словам намалюе сенакосы і стагі, дзеля якіх высільваўся з касой-дзвяткай. Тым болей, што пачатак даўно пакладзены.

– Пра Міхася Чарота, – распавядае Мікола Іванавіч, – многае расказалі стрыечныя сёстры паэта Алена Іванавіна і Ганна Іванавіна. І ўвогуле з гэтага аўтара я паспрабаваў у кнізе «Як жыць – дык жыць для Беларусі» (Мінск, 1995) і іншых публікацыях зняць штампы, міфы, зірнуць на яго з іншага боку. Мой асноўны тэзіс – Міхась Чарот не толькі рэвалюцыйна настроены паэт-аптыміст, але і трагічная асоба. У творчасці таксама.

У бліскучым артыкуле, творчым партрэце «...У сэрца я паранены, вольны птах падстрэлены...: паэзія Міхася Чарота з пазіцыі сучаснасці», які вышэй за многія манаграфіі, М. Мішчанчук пісаў: «Парадаксальна, але да гэтага часу мы ставім вышэй здольнасцяў і інтэлекту асобы сацыяльны крытэрыі, крытэрыі паходжання. І тым самым прытупляем творчае ўспрыманне і суперажыванне біяграфій пісьменнікаў, прывучваем мысліць не агульначалавечымі, а вульгарна-класавымі крытэрыямі пра Купалу і Коласа, Чарота і Бядулю. А нам бы падходзіць так, як гэта зроблена Алегам Лойкам у цудоўным рамане-эсэ “Як агонь, як вада...” Некалькімі штрыхамі намалюваць, як жыў мастак, як пакутаваў і радаваўся, як памыляўся, як любіў і шановаў не толькі сваю радзіму і свой народ, а і сваю сям'ю, блізкіх і родных. А яшчэ апісаць яго хатку, стварыць слоўны партрэт яго бацькі, родных мясцін, нарэшце – яго магілкі. Хіба гэта так цяжка? Хіба настаўнікі з Рудзенска гэтага не робяць? І хіба ў кожнага настаўніка, у кожнага вучня свядомасць павінна занатоўваць аднолькавыя рысы аднолькавых біяграфіяў?»

М. Мішчанчук і сёння жыве цікаўнасцю да Пухавіччыны. І ў новай кнізе вершаў «Струна надзеі» (Брэст, 2009) знайшлося месца «пухавіцка-суцінскім-амяльнянскім» матывам: вершы «Спявала бабулька Фядора», «Мама, я без цябе...», «Ручнік мне не трэба...» ды іншыя.

*Спявала бабулька Фядора
Каля Японскага мора
Пра край свой далёкі і сіні,
Дзе лугі – як пярэны,
Дзе дубы валатуць,
Спелае жыта вартуюць,
А зорачкі варажуюць
Людзям светлую долю,
Дзе вокам не скінуць поле,
Дзе гэтак разонна вятрам,
Дзе лёгка, раскошна барам.
Пра край медуніц і рамонак,
Сунічак і падзялёнак,
Вады празрыстай і чыстай,
Зары палымяна-агністай...*

Вясна – прыйшла!

У мінулы панядзелак пачаўся масленічны тыдзень. Самы час весяліцца, выпякаць бліны і штомоцы чакаць вясну!

У Мінскай дзіцячай бібліятэцы № 6 імя В. Віткі святкаванне Масленіцы – даўняя традыцыя. Яна бярэ свае вытокі з праграмы «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры», створанай грамадскім аб'яднаннем «Беларускі фонд культуры», што дзейнічае ўжо

17 гадоў. Аб традыцыйным святкаванні Масленіцы ў дзіцячай бібліятэцы ведаюць многія жыхары раёна і ўсе навакольныя школы. Таму не дзіва, што ў панядзелак 11 сакавіка чытальня зала бібліятэкі была перапоўненая. Тут гучалі спевы і вершы, прысвечаныя вясне, ладзіліся віктарыны і забаўкі, дэманстраваліся спазнавальны спектакль лялечнага тэатра «Пацешка» пра традыцыйнае святкаванне Масленіцы на Беларусі... Танцавалі нават некаторыя госці! А напрыканцы

святкавання ўрэшце з'явілася прыгажуня Вясна і пачаставала ўсіх прысутных смачнымі блінамі з мёдам і варэннем.

Добрая традыцыя, што тут казаць! Бо нельга пераацаніць станоўчы вынік такога спалучэння святкавання з трансляцыяй маладому пакаленню культурнай і абрадавай спадчыны нашага народа.

*Кацярына
БУЗΟΥКІНА,
бібліятэкар дзіцячай
бібліятэкі № 6 імя В. Віткі*

Я мовазнавец па адукацыі. Інтэрнацыяналіст па натуре. Выкладала ў школе рускую мову і літаратуру. Вельмі люблю мастацтва, больш разбіраюся ў літаратуры. Высока цаню рускую літаратуру, асабліва XIX стагоддзя: лічу яе першай у сусветнай літаратуры. Пры ўсім гэтым – я вялікі патрыёт роднай Бацькаўшчыны. Выкладаючы рускую мову, сама ж усё жыццё карысталася матчынай. Пры частым здзіўленні суразмоўцаў, чаму так, звычайна адказвала: «Але вы ж не здзіўляецеся, калі настаўніца нямецкай мовы з вамі не гаворыць панямекку».

Уважліва прачытала «Краязнаўчую газету» № 8 за 2013 г. Мяне найперш цікавілі матэрыялы, прысвечаныя Міжнароднаму дню роднай мовы. Успешылі публікацыі «Каб не аджывала, а жыла» і «Нашы дзеці не маюць права на родную мову». Успешылі ў тым сэнсе, што ёсць яшчэ неабякавыя людзі, якіх хвалюе стан роднай мовы, што хоць дзе-нідзе адзначаўся гэты дзень. Бо каму-каму, а нам, беларусам, трэба ў гэты дзень біць у набат: «Гіне родная мова! Рагуйма мову!» Не буду адказваць за ўсе СМІ краіны, але далі матэрыял да гэтай даты і тэлеканал «Беларусь 1», і газета «Звязда» (гонар і пашана ёй за яе беларускасць), у абласной газеце з Брэста «Народнай трыбуне», Ганцавіцкія раённыя «Савецкае Палессе» (адзначыла вершамі пра родную мову сяброў аб'яднання «Верасок») і «Ганцавіцкі час» (змясціла артыкул Марыі Зяляценка, прысвечаны катастрофічнаму становішчу роднай мовы ў нашай краіне). Яна прыводзіць да прыкладу словы П. Панчанкі: «Вярніце мне мову маю!», што выкрыкнуў з болей паэт больш за 25 гадоў таму. Далей спадарыня Зяляценка дадае: «Але і бліжэйшыя да сённяшніх дзён яго вершаваныя радкі пра родную мову, па-мойму, яшчэ больш гнеўныя. І гэта зразумела, таму што 25–30 гадоў таму становішча беларускай мовы ў Беларусі было менш катастрофічным у параўнанні з сённяшнім».

Цалкам згодная з працытаваным. Не ведаю, чым кіруюцца тыя, хто супакойвае нас: маўляў, у апошні час абуджаецца цікавасць да беларускай мовы, моладзь чытае беларускую літаратуру, ужывае яе ў сеціве, каталіцкія святары вядуць набажэнствы па-беларуску, станцыі метро аб'яўляюць па-беларуску. Ды гэта адзінкавыя прыклады, а часцяком моладзь

Працяг размовы

Мова матчына, родная мова

для «прышпілу» ўжывае беларускія слоўцы. Можна, вы пачуеце беларускую гамонку на вуліцах горада? Ці ў дзяржаўных установах? Ці ў ВНУ? Некаторыя супакойваюць, маўляў, вёска захавала родную мову. Але ж я, амаль усё свядомае жыццё пражыўшы ў вёсцы, магу сведчыць: справы тут далёка не лепшыя з мовай. Нашыя дзеці, пакідаючы бацькоўскія хаты і з'язджаючы ў гарады, пакідаюць тут і матчыну мову. Ды і вяскоўцы многія, імкнучыся выглядаць сучаснымі і «культурнымі», грэбуюць роднаю мовай. Сёння не рэдкасць: настаўнікі беларускай мовы, выходзячы з урока, пераходзяць на рускую ўжо ў калідоры. Ды й выкладчыкі роднай мовы ў ВНУ па-за межамі лекцыяў і практычных заняткаў самі ёю не карыстаюцца (са словаў выпускніцы Хатыніцкай СШ, а цяпер студэнткі адной з ВНУ краіны). Дык ці можа такі настаўнік прывіць лобоў да яе? Хутчэй наадварот, або яшчэ хохлівей: а мне хоць беларуская, хоць руская, хоць нямецкая, абы каўбаса была (са словаў настаўніка). Вось і выхавалі пакаленне «патрыётаў», для якіх радзіма там, дзе смачней і цяплей. Грэбуюць большасць суайчыннікаў мовай прадзедаў, саромяцца яе. І няма каму асуджаць іх – большасць такіх жа. У вёсках закрываюцца школы, ФАПы, садкі. Яшчэ хутчэй пойдзе працэс вымірання вёсак, бо моладзі там няма чаго рабіць.

А аграгарадкі... З атрыманнем статусу аграгарадка ў нас змянілася толькі што сёе-тое адрамантавалі, пафарбавалі – воку прыемней стала. А беспрацоўе як было, так і застаецца. Моладзь шукае заробкаў у Расіі. Але ж затое мы ўжо не вяскоўцы, а «аграгараджане» (гэта маё слова, праўда вельмі непрыгожае, але як тады ж нас называць?). Тады і вы снова наступная, што нашу мову не дазваляе ўжываць статус.

А нашыя СМІ вяртаюць амаль што толькі на другую дзяржаўнай. Газета для вяскоўцаў «Белорусская нива» на рускай, хіба зрэдку штосьці дадуць па-беларуску. Не ведаю, ці то на смех, ці то на здзек. Як у таго Шчадрына: «Не даць ли и тунейдцу кусочек...».

А дзе нацыянальная інтэлігенцыя, якая павінная быць правадніком нацыянальнасці? Некалі адзенне, побыт, выхаваныя паводзіны і, галоўнае, прыгожая мова вылучалі інтэлігентнага чалавека. А сёння аб чым гаворыць нашая мова?

У вясковых школах мерапрыемствы праводзяць на рускай мове. І гэта лічыцца нормай. А простыя людзі, звяртаючыся часам да кабінетных чыноўнікаў, самі пераходзяць на рускую (хаця якая яна руская?), баючыся, што тыя паліцаў сябе абражанымі «вясковай» мовай ці не зразумеюць прасіцеля. Вось так і выхоўваем мы сваім прыкладам замест людзей з высокім паняццем нацыянальнай самасвядомасці духоўных кастратаў (няхай даруюць мне сапраўдныя грамадзяне Бацькаўшчыны, гэта не пра іх).

Гэна часта гавораць пра моду на «беларускасць». Я лічу гэта зусім не чымсьці станоўчым. Мода праходзіць і саступае месца іншай. Бігборды ў падтрымку беларускай мовы з'явіліся толькі ў некаторых гарадах. Хтосьці радуецца з гэтай нагоды, а мяне дык гэта засмучае: да чаго ж беларусы дажыліся? Родную мову, як якую-небудзь дзівоснасць трэба рэкламаваць! Хаця, можа, і правільна: хоць што-небудзь ды рабіць. Бо мы ўжо стаім у чарзе моваў, якія знікаюць (паводле дадзеных ЮНЕСКА). Падзяляю боль паэта:

Ад рэдактара

Шаноўная, дарагая Вы наша Ірына Міхайлаўна. З якім жа замілаваннем я чытаў Ваш ліст у рэдакцыю «КГ» пра нашу родную мову. Як гэта ўсё сугучна з тым, пра што мы дбаем штодня, чым апыкуемся і на што хварэем.

Праграма дзейнасці грамадскай арганізацыі «Беларускі фонд культуры» складаецца з трох пунктаў:

- вяртанне спадчыны (матэрыяльных каштоўнасцяў на Радзіму);
- вяртанне славы і менаў Бацькаўшчыны;
- вяртанне мовы народу.

Паслядоўнасць гэтых пунктаў можна перастаўляць як заўгодна, але сэнс захоўваецца – трыадзінства задачы БФК і «Краязнаўчай газеты» ў адраджэнні нацыянальнай культуры (у шырокім сэнсе гэтага слова).

Вы, шаноўная Ірына Міхайлаўна, разам з намі набліжаеце дзень, калі паразумнеюць нарэшце тыя, ад каго залежаць многія пытанні ўратавання нашай мовы, захавання аднаго з вялікіх народаў свету. А залежыць тое ад усіх: настаўнікаў (у першую чаргу), творчай інтэлігенцыі, чыноўнікаў, бацькоў і г.д. Адным словам, ад усіх нас залежыць, ці загучаць «спадчынныя куранты» ва ўсю моц.

Упэўнены, дзякуючы такім, як Вы, мова беларусаў будзе жыць!

Уладзімір ГІЛЕП

*Кладзём яе ў саркафаг...
Нібы ў нірване,
Слязінкі ціхіх ў вачах –
Ідзе літанне...*

*Чакаюць лаціняне нас
І магікане.
Даўно, даўно... Напэўна час
І на спатканне...*

А ў мове ж жыццё і смерць народа. Гэтую выснову зрабілі яшчэ старажытныя. Значыць гэта, што мы самавынішчаем як нацыя. Усякаму жывому арганізму ўласцівы ў прыродзе інстынкт самазахавання. Няўжо мы, беларусы, страцілі яго? Задумайся, беларус! Бо ўжо нашыя ўнукі і праўнукі не пачуюць такіх цудоўных словаў, як сінявокі, барвінак, валошка, верабейка, дзяўчынка... Пакайма перад мовай, станьма перад ёю на калені за той стан, да якога мы яе давалі, няўдзячныя нашчадкі Купалы і Коласа, Караткевіча і Быкава. Узгадаем, колькі сіл прыклалі яны і многія іншыя слаўныя сыны і дочки нашай Бацькаўшчыны, каб родная мова стала роўнай сярод роўных, а ў мілагучнасці адной з лепшых у свеце. Ганарыся, грамадзянін, сваім народам, сваёй Бацькаўшчынай і не давай здэквацца з матчынай мовы. Ты ж любіш і цётку Маню, і цётку Зосю, але ж маці любіш мацней. Так і з мовай. Ідзі беларус з ёю да беларуса. І няхай мова прадзедаў будзе ў роднай хаце не Папялушкай, а паўнапраўнай гаспадыняй. І на святах садзі яе ў чырвоны кут пад абразы як прынцэсу. Усё залежыць ад мяне, цябе і цябе... Нас жа пакуль яшчэ мільёны.

*Ірына РУДКОЎСКАЯ,
в. Хатынічы
Танцавіцкага раёна*

Дзяўчынка з беларускага мястэчка

У балоце часам вырастаюць прыгожыя красачкі. Так і нашая беларуская балотная глыбінка нарадзіла і ўздавала мноства асобаў, якія сталі знакамітасцямі, шанаванымі ў свеце. Між іх і Эстэр Рахіль Камінская, якая прайшла ў свет на пачатку вясны 1868 года 145 гадоў таму ў мястэчку Поразава Свіслацкага раёна.

Якім было яе маленства? Мажліва, вясёлым і светлым у тлумнай сваяцкай сябрыне, у хаце добрых клапатлівых бацькоў. А мажліва і такім, як апавядае пра тое лірычная «Балада пра дзяўчынку Камінскую Е.» гродзенскага барда Віктара Шалкевіча, які таксама нарадзіўся ў Поразава.

Твор насычаны далёка не рамантычнымі рэаліямі таго часу, што спазнавальныя і сёння:

*Па лузе хадзілі авечкі.
Студэнты сядзелі ў турме.
Жыла ў невялікім мястэчку
Дзяўчынка*

Камінская Е.

І няхай маем тут фактычную памылку (у часы местачковага дзяцінства дзяўчынка мела прозвішча Гальперн, Камінская – прозвішча па мужу), але аўтар балады таленавіта і арыгінальна вяртае гэтае імя ў беларускі культурны кантэкст, дзе амаль гарманічна суіснавалі розныя нацыянальнасці.

Эстэр Рахіль стала заснавальніцай яўрэйскага нацыянальнага тэатра, спектаклі якога з поспехам праходзілі на сценах Варшавы, Пецярбурга, у ЗША, Англіі, Францыі... Але напачатку было дзяцінства і юнацтва ў беларускім мястэчку, адкуль прыгожая птаха паляціць у свой зорны вырай, бо не магло яе душу задаволіць тое, што прапаноўвала жыццё тут:

*Для ўсіх невялікіх мястэчак
Адзіны суровы закон:
У кароткім жыцці*

чалавечым

*Зіма – самы сумны сезон.
Самы сумны сезон...*

Далёкі і прыцягальны сваёй таямнічасцю свет прыгожага

вабіў гукамі музыкі, што суправаджала чалавека і ў радасці, і ў горы. Хто навучыў яе граць на скрыпцы, хто даваў ёй урокі музыкі? Мо і ніхто. Мо сама ўзяла скрыпку ў далікатныя, кволяныя рукі, і тая адгукнулася на покліч маленькага сэрца, прызнаўшы ў ёй родную душу. Цягучыя мелодыі зачароўвалі, адводзілі ад штодзённасці. Дзяўчынка жыла чаканнем:

*Нібыта вялікага свята,
Ўвесь час выглядала*

кагосьці.

*Дарэмна мылася кошка:
На жаль, не прыходзілі госці.
Не прыходзілі госці...*

Вырвацца, з'ехаць у далёкі прыгожы горад, дзе ўсё будзе інакш, дзе не будзе гэтай вечнай нуды, цемры, дзе заўсёднае святло ярка ззяе на кожнай вуліцы, якія вядуць толькі да шчасця. Хто з вясковых дзяўчынак не марыў пра гэта? Эстэр Рахіль накіроўваецца ў Варшаву, дзе будучая акцёрка займела напачатку працу далёка не творчую: стала працаваць на фабрыцы стужак.

Гісторыя Папялушкі паўтараецца на нашай зямлі заўсёды і з усімі, хто прагне зменаў, хто жыве верай. Так адбылося і з ёю. Тэатр захапіў яе ў палон, каб не адпусціць ніколі. Ролі галоўных гераяў у спектаклях «Крэйцарава саната» паводле Л. Талстога, «Дама з камеліямі» паводле А. Дзюма, «Нора», «Здані» Г. Ібсэна, «Сірата Хася», «Бяздомная» Я. Гордзіна і многія іншыя перапляталіся з яе ўласным лёсам, штораз па-іншаму, пшчотай і радасцю або слязамі і горам, напаўняючы яе свет. Жыццёвы марафон, заўсёдны кругаварот падзеяў рэальных і тэатральных, усё ж адступалі ў хвіліны роздуму, каб вярнуць да пачатку, да тых далёкіх мястэчкаў, дзе жыццё застыла, а час спыніўся, каб застацца такім, як і ў яе маленстве:

*Ружаны, Глыбокае, Скідзель.
Сяляне раскідваюць гной.
Ніколі ўжо сонца ня ўзыйдзе
Над гэтай, мабыць,*

зямлёй.

*Пустая паштовая скрынка.
Каменныя ў полі крыжы...*

Эстэр Рахіль Камінская – знакамітая артыстка тэатра і кіно, стамілася жыць на 57-м годзе, перажыўшы войны і рэвалюцыі, набыўшы вядомасць і зведаўшы славу.

Ала
ПЕТРУШКЕВІЧ

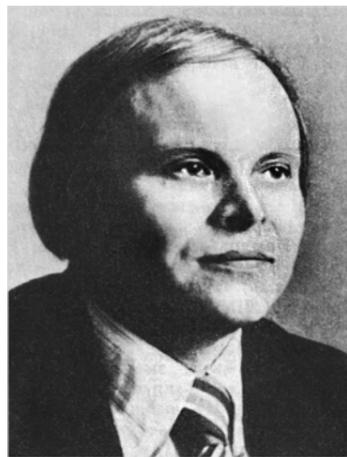
«Дакрануцца» да паўсядзённасці празаіка

Імя Даіра Слаўковіча непарыўна звязанае з Уздзеншчынай, дзе ён жыў і працаваў...

Юды ён пераехаў разам з бацькамі ў 1941 годзе, дзе сям'ю Слаўковічаў і напаткала Вялікая Айчынная вайна. Бацькі хлопчыка ўдзельнічалі ў падполлі, а пасля бацька Даіра, Фёдар Сымонавіч, пайшоў у партызанскі атрад, бо меў медыцынскую прафесію. Даір разам з маці, Сцепанідай Мікалаеўнай, жыў у партызанскай зоне. Самога хлопчыка ў партызаны не бралі (а яму было 9 гадоў!), але ён збіраў зброю для іх, выплаўляў тол, стаяў на варце, хадзіў у разведку ў суседнія вёскі. Разам з іншымі наведваў усе партызанскія курсы, засвойваў навыкі кулямётчыка, падрыўніка, санітара. За вайну хлопчыка не раз быў паранены і кантужаны...

Пасля вайны Даір не змог прадоўжыць вучобу ў школе, таму што захварэў на туберкулёз і вымушаны быў ляжаць нерухома на спіне на спецыяльным драўляным шчыце. Але гэта не засмучала юнага Даіра, ён шмат чытаў, у выніку чаго ў хлопчыка сапсаваўся зрок. Каб не адставаць ад школьных таварышаў, займаўся самастойна, да яго прыходзілі настаўнікі. Калі праз пэўны час хвароба адступіла, вучыўся садзіцца, па-новаму, крок за крокам, хадзіць.

Прага да ведаў і шчырае нежаданне мірыцца з рэчаіснасцю дапамаглі зноў устаць на ногі. У гэты час ён чытаў асабліва многа. Кнігі яму прыносіў пісьменнік А. Махнач, у доўгіх размовах з якім і праходзілі дні. У 1954 годзе Д. Слаўковіч скончыў дзесяцігодку і ўладкаваўся працаваць у Уздзенскую дзіцячую бібліятэку. Адначасова ён паступіў на завочнае аддзяленне бібліятэчнага факультэта педінстытута, які ў 1960 годзе скончыў з адзнакай «выдатна». Да 1977 года ён з'яўляўся загадчыкам дзіцячай бібліятэкі, яго шчыра палюбілі чытачы. Творчае і працоўнае жыццё Даіра Фёдаравіча звязанае і са сталіцай.

Д. Слаўковіч

Д. Слаўковіч напісаў шмат апавяданняў, якія і зараз з задавальненнем чытаюць дзеці любога школьнага ўзросту: «Алешка», «Хвядоскавы канікулы», «Я вярнуся, мама» і іншыя. Шматлікія яго творы – пра дзяцей, пра якіх ён пісаў з асобай любоўю і сімпатыяй...

У верасні мінулага года споўнілася 80 гадоў з дня яго нараджэння, аднак да гэтай юбілейнай даты Даір Фёдаравіч не дажыў...

У нашай бібліятэцы і музеі можна знайсці розныя кнігі гэтага чалавека. Цёплыя ўспаміны ўсплываюць і ў памяці тых, каму давялося працаваць разам з Д. Слаўковічам, і тых, хто разам з ім хадзіў пасляваеннымі сцежкамі. Вытрымкі з біяграфіі гэтага таленавітага чалавека можна прачытаць у многіх зборніках і энцыклапедычных выданнях. А вось «дакрануцца» да аўтарскай паўсядзённасці неак не выпадае – з-за недахопу інфармацыі.

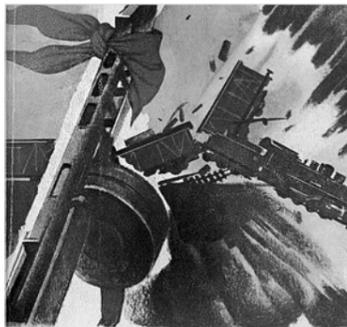
Можна ўявіць, наколькі прыемна было работнікам цэнтральнай раённай бібліятэкі ў адзін з асенніх вечароў прыняць у сябе ў гасцях родных Д. Слаўковіча. Яны завіталі на Уздзеншчыну, каб перадаць у фонды бібліятэкі бацькавыя дыпломы, граматы, пасведчанні, лісты, рукапісы, фотаздымкі...

Работнікі бібліятэкі, вучыўшы атрыманы падарунак, стварылі прэзентацыю «Дзіцячых сэрцаў уладар», пад час якой з дапамогаю слайдаў адбылася віртуальная сустрэча пісьменніка з калегамі па пярэ, праца з юнымі гуртоўцамі па вывучэнні гісторыі партызанскага руху ў нашым раёне і іншае.

Перад тым, як напісаць гэты артыкул, я таксама, як

кажуць, «з галавой» акулася ў мінулае жыццё і творчасць Даіра Фёдаравіча. У руках патрымала не адзін здымак, не адзін рукапіс, не адзін дыплом... Аркушы газеты «Зорка» з Беласточчыны, пажоўкля ад часу, захоўваюць памяць пра літаратурную спадчыну гэтага чалавека. Фотаздымкі, месцамі з абарванымі вугалкамі, сведчаць пра ўдзел Даіра Фёдаравіча на розных з'ездах, святах, сустрэчах са студэнтамі...

А вось водгукі рэдактараў беларускага радыё паведамляюць пра тое, што многія матэрыялы Д. Слаўковіча былі агучаны ў эфіры ў такіх праграмах, як «Творчасць нашых слухачоў» і «Сельскае жыццё». Шматлікія дыпломы, граматы і падзякі нясуць адгалосак розных творчых конкурсаў і фестываляў, у якіх Даір Фёдаравіч паказваў сябе не толькі шчырым знаўцам беларускага слова, але і аўды-

Даір СЛАВКОВИЧ

«Я ВЕРНУСЬ.
МАМА...»

торыі, якой адрасаваныя яго творы. А вось у лістах да розных дзеячаў культурнага руху Беларусі гаворыцца пра тое, што Д. Слаўковіча хвалявалі розныя праблемы, і адна з іх – роля беларускай мовы і літаратуры ў грамадстве...

Хочацца многае расказаць пра Даіра Фёдаравіча і пра зробленае ім на ніве беларушчыны. Галоўнае, што пра яго памятаюць і ў нас на Уздзеншчыне. І пакуль жыве памяць пра пісьменніка, значыць, да яго магілы, якая знаходзіцца на гарадскіх могілках, сцяжынка не расце...

Вера
ЛУКАШЭВІЧ

Гісторыя любой бібліятэкі непарыўна звязаная з мясцовасцю, людзьмі, дзе яна знаходзіцца, што накладвае адбітак на стыль, метады і накірункі яе дзейнасці. Менавіта гэта і робіць кожную бібліятэку непаўторнай. Адна з такіх бібліятэк знаходзіцца ў аграаграду Вулька-2 Лунінецкага раёна. Размешчаная яна на другім паверсе тыповага дома культуры, займае тры пакоі. Больш за 35 гадоў працуе ў бібліятэцы Ніна Гарэгляд – бібліятэкар 1-й катэгорыі. Тактоўны, шчыры чалавек, яна заўсёды з вялікай увагай і інтарэсам ставіцца да сваіх чытачоў.

Асновай усёй краязнаўчай працы бібліятэкі з'яўляецца асобна выдзелены фонд, куды ўваходзяць як галіновыя, так і мастацкая літаратура па мясцовым краязнаўстве і Беларусі наогул, перыядычныя выданні. Бібліятэкар займаецца пошукавай і даследчай дзейнасцю: збірае матэрыялы па гісторыі вёсак Вулька-2, Галы Бор і Добрая Воля, яе знакамітых людзей, запісвае ўспаміны старажылаў. Вядзецца пошук, збор і захаванне фальклорных матэрыялаў мясцовасці. Уся здабытая інфармацыя сістэматызаваная па тэмах «3 глыбінні сёвай даўніны» (аб гісторыі паходжання назваў мясцінаў, навакольных вёсак), «Запытам, падумаем, адгадаем» (прыказкі, прымаўкі, загадкі, якія тут бытуюць). Бібліятэкарам складзены альбом «Гісторыя Вулькаўскай-2 сельскай бібліятэкі», які вельмі маляўніча аформлены і змяшчае шмат фотааздымкаў розных часоў, «Літаратурная старонка Лунінецчыны» (жыццёвы, творчы шлях лунінецкіх пісьменнікаў). Асобна выдзеленая інфармацыя пра вулькаўскую паэтку Марыю Яраховіч у альбоме «Душою гавару...».

Вялікую зацікаўленасць у наведнікаў рознага ўзросту выклікаюць выстаўкі-панарамы, выстаўкі-экскурсы «Мой чароўны беларускі край», «Ведай спадчыну сваю, беларус», «Дарагая мая Лунінецчы-

Цэлы свет — бібліятэка

на», прысвечаныя помнікам матэрыяльнай і духоўнай культуры Беларусі і Лунінецчыны.

У бібліятэцы створаны і працуе музей этнаграфіі і вясковага побыту, які сустракае наведнікаў таямнічай старажытнасцю, духам продкаў. Хочацца дакрануцца да кожнай рэчы, кожнага экспаната, бо амаль усе яны маюць цікавую гісторыю і незвычайны лёс. Ініцыявала збор каштоўнасцяў некалькі гадоў таму сама Ніна Сцяпанаўна. Працягваецца гэтая добрая справа і сёння, ператварыўшыся ў традыцыйную акцыю «Мой падарунак музею». Бібліятэкар, захоплена сваёй ідэяй, здолела стварыць надзвычай цікавы музей, які сёння карыстаецца вялікай папулярнасцю не толькі сярод

абрадамі і традыцыямі нашага народа. Так, для выхаванцаў дзіцячага садка праводзіцца каляднае свята «Святкуем калядкі», дзе якога адбываліся ў музейным пакоі. Дзеці пераапаналіся ў казу, цыгана. Абрадавыя песні, гульні, жарты і смех – усё прысутнічала пад час мерапрыемства, у якім змаглі паўдзельнічаць усе прысутныя.

Для навучэнцаў школы ў бібліятэцы праводзіцца цыкл гістарычных урокаў «Край бацькоўскі, родны», «Людзі і падзеі», «З крыніц спадчынных», «Мастацтва зямлі і агню», «Радзіма мая Беларусь», экспрэс-паведамленні аб гісторыі паходжання назваў вёсак, мясцінаў, якія патрапляюць у зону абслугоўвання бібліятэкі. Складлася пэўная сістэма працы з настаўнікамі – бібліятэка дапамагае ў вывучэнні тэмаў па гісторыі і краязнаўстве, арганізацыі краязнаўчых конкурсаў і алімпіядаў. Праводзяцца прэм'еры альбомаў, вэрнісажы, урокі-вандрукі, урокі спазнання Бацькаўшчыны, галерэі партрэтаў і інш.

Краязнаўства непарыўна звязана з патрыятычным выхаваннем. Нягледзячы на тое, што ўсё большы адрэзак часу аддзяляе нас ад Вялікай Айчыннай вайны, падзеі тых гадоў і сёння ўплываюць на нашае жыццё. Бібліятэка працягвае працу па ўшанаванні подзвігу народа, які адстаяў незалежнасць сваёй Радзімы. У літаратурнай гасцёўні праводзяцца ўрокі мужнасці, гадзіны паэзіі, вечары памяці аб земляках-удзельніках Вялікай Айчыннай вайны. У бібліятэцы вядуцца тэматычныя папкі «Ветэраны Вялікай Айчыннай вайны» Вулькаўскага сельскага Савета, дзе збіраюцца ўспаміны ветэранаў, звесткі пра ўзнагароды, фотааздымкі. Бібліятэкар з'яўляецца

жыхароў вёскі, але і прываблівае гасцей аграаграда. Ніна Сцяпанаўна наладжвае этнаграфічныя выстаўкі ў Дзень вёскі, які праводзіцца штогод.

Асобную ўвагу бібліятэкар надае менавіта краязнаўчым мерапрыемствам. У цікавай і захалпляючай форме дзецям знаёмства з беларускай народнай творчасцю,

ца частым гасцем дома ў ветэранаў, знаёміць іх з навінкамі друку, прыносіць кнігі, віншуе са святамі.

Важны накірунак працы бібліятэкара – прапаганда беларускай літаратуры, мовы. Да юбілеяў пісьменнікаў тут афармляюцца кніжныя паліцы, праводзяцца вечары, агляды літаратуры. У літаратурнай вечарыне «Беларус, роднай мовы сваёй не цурайся» вучні 3–5 класаў прачыталі вершы айчынных аўтараў, якія яскрава апісваюць прыгажосць беларускай мовы. На праграму была запрошаная мясцовая паэтка М. Яраховіч, якая дапоўніла чытанні дзяцей сваімі творами па-беларуску. Штогод у пачатку верасня ў бібліятэцы праходзіць тыдзень беларускага пісьменства і друку.

Сваёй дзейнасцю бібліятэка паказвае дачыненне кожнага чалавека да лесу землякоў, вучыць любові да роднага краю праз вывучэнне яго мінулага, садзейнічае выхаванню адказнасці за прыроднае і гістарычнае асяроддзе, дзе яны жывуць.

Л. ПЛАУСКО,
галоўны бібліятэкар аддзела
бібліятэчнага маркетынгу Лунінецкай ЦРБ

Розныя і родныя

Наш даўні і пастаянны аўтар з Маладзечна Барыс Брацук перадаў у бібліятэку «Краязнаўчай газеты» сваю кнігу «Дарагія мае землякі...», што пабачыла свет у выдавецтве А. Вараксіна. Яе складлі дванаццаць невялікіх аповедаў, некаторыя з якіх друкаваліся і ў «Краязнаўчай газеце». Гэта гісторыі самых розных людзей, якіх, на першы погляд, складана паставіць у адзін шэраг.

Кола герояў аўтара і на самой справе досыць шырокае – гэта і жаўнер Войска Польскага Сяргей Кураш, і добра вядомы чытачам Ніл Гілевіч ды Уладзімір Караткевіч, а таксама людзі, якіх болей ведаюць на роднай аўтару Вілейшчыне – мастак Уладзімір Лукша і настаўнік Іван Лашутка. Таму аповеды Б. Брацук і вельмі разнастайныя. Але ў той жа час ёсць у іх адно падабенства: пра кожнага героя, кім бы ён ні быў – слынным паэтам ці школьным настаўнікам – краязнавец піша са шчыраю павагай.

Асаблівую цікавасць уяўляюць гістарычныя пошукі Б. Брацук. Так, ён расказвае, як, складаючы радавод сваёй сям'і, ад дзёда па кудзелі даведаўся пра складаны лёс яго бацькі, які быў арыштаваны ў 1940 годзе і памёр далёка ад роднага краю. Вынікам стаў аповед «А сэрца ўсё імкне да бацькоўскага краю...». Важнасць гэтай працы цяжка пераацаніць – менавіта з такіх, быццам бы дробных, дэталю ўрэшце і складаецца гісторыя. Трэба толькі

ўмець і паспець адшукаць дагэтуль невядомыя падрабязнасці, пакуль яшчэ жывуць тыя, хто можа ў гэтым дапамагчы.

Нельга абмінуць увагай аповеды Б. Брацук пра добра вядомых гістарычных асобаў, сярод якіх вызначаюцца тэксты пра Вацлава Ластоўскага і Язэпа Лёсіка. Гэтыя творы зусім розныя па аўтарскай задуме, але ў абодвух аўтар зрабіў спробу не абмяжоўвацца толькі паслядоўным выкладаннем фактычных звестак. Пра В. Ластоўскага – «постаць вялікую і магутную» – ён піша з пункту гледжання сённяшняга часу. Аўтар падсумаваў тыя падзеі, што адбыліся пасля вяртання ў канцы 1980-х гадоў імя В. Ластоўскага ў гісторыю і культуру. Гэта выданне «Падручнага расійска-беларускага (крыўскага) слоўніка» і «Кароткай гісторыі Беларусі» на пачатку 1990-х гадоў, а таксама працы беларускіх гісторыкаў і літаратараў у апошні час. Нарыс Б. Брацук стаўся своеасаблівым падсумаваннем таго, што ўжо зроблена. Але варта заўважыць, што сваім твораў аўтар паставіў не кропку, а хутчэй, працяжнік – каб падкрэсліць, што тэма яшчэ не вычарпаная.

Да кожнага тэксту аўтар падыходзіць па-рознаму, у яго няма нейкай выпрацаванай схемы, згодна з якой ён расказвае пра пэўнага чалавека. Адпаведна, няма ў яго і шаблонных герояў. Пра Я. Лёсіка, імя якога доўгі час замоўчвалася, Б. Брацук дае ў нарысе

падрабязныя фактычныя звесткі, але толькі гэтым не абмяжоўваецца. Яны для аўтара як падмурак, на якім ён будзе свой расповед, – і робіць гэта ўмела, бо за датамі і фактамі не губляецца сам герой. Зусім па-іншаму, не проста розумам, а хутчэй, сэрцам піша аўтар пра Н. Гілевіча. У тэксце Б. Брацук ён паўстае як «сапраўдны сейбіт беларускай літаратуры, які раскідвае зерне і чакае, пакуль яно ўзыходзіць і пачне каласіцца, а пасля шчыра радуецца таму, як наліваюцца літаратурныя каласы, мацнеюць і цягнуцца ўверх».

Кожны аповед Барыса Брацук – гэта маленькае адкрыццё, некалькі новых словаў у літаратуры, мастацтве, гісторыі. І невядома, ці скажаў бы хто іх, калі б не зрабіў гэтага аўтар кнігі «Дарагія мае землякі...».

Ніна КАЗЛЕНА

Захавай жыццё!

Бездапаможнае дзіця ў небяспецы – што можа быць жахлівей? А горш за ўсё разумець, што мы не змаглі ўратаваць дзяцей з-за ўласнай няўважлівасці. Выратавальнікі краіны пастаянна нагадваюць бацькам пра дзіцячыя свавольствы з агнём, пра пажарную бяспеку і іншыя тэмы, якія закранаюцца пад час прафілактычных размоваў. Шкада, што большасць бацькоў не чуюць перасцярогаў спецыялістаў і ўпэўненыя, што іх дзеці не гуляюцца з запалкамі і нават не ведаюць, што гэта такое. На жаль, статыстыка адваротная. З года ў год на пажарах гінуць дзеці: у 2011 – 18, у 2012 – 14. А з пачатку 2013 года ў краіне ахвярамі сталі 7 дзетак.

Каб пазбегнуць трагедыяў, неабходна ведаць, што ва ўсіх дзяцей рана ці позна з'явіцца цікаўнасць да агню. Назіраючы за дзеяннямі дарослых, якія карыстаюцца запалкамі, дзеці спрабуюць імітаваць іх дзеянні. Дазвольце ім граць з агнём – значыць пусціць няшчасце ў дом. Забараніць таксама не выйсць, дзеці ўсё роўна будуць спрабаваць хаця б тайна пагуляць з заманлівай каробачкай, адкуль можна атрымаць агонь.

Як паказвае практыка, дзеці, нават ведаючы пра магчымасць небяспекі, не заўсёды паводзяцца згодна з правіламі. Прычынаў на тое шмат: безабароннасць, непасрэднасць, жаданне быць дарослым. Але галоўнае ўсё ж – безабароннасць, бо дзіця прывычалася разлічваць на дарослых, а калі яно прадастаўленае само сабе, моцна ўзнікнуць непрадбачныя і небяспечныя сітуацыі.

Выснова адна – за малымі дзецьмі трэба пастаянна сачыць і расказваць ім пра наступствы свавольстваў. Неабходна вывучыць з імі правілы паводзінаў пры пажары: дзіця, якое заўважыла пажар, мусіць зрабіць усё неабходнае, каб паведаміць пра здарэнне дарослым. Школьнікі павінныя выклікаць пажарных па тэлефоне, пры гэтым трэба назваць, дзе пажар: вуліца, нумар дома, кватэра. Таксама неабходна паведаміць, хто выклікае выратвальнікаў: назваць прозвішча, адрас, нумар тэлефона.

Памятайце, зберагчы дзіця і навучыць правілам пажарнай бяспекі, папярэдзіць пажары з удзелам дзяцей і пазбегнуць трагедыі – справа дарослых.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС
г. Мінска

Вакол цудоўных людзі

Кніжная серыя «Біблія-тэка Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі» (галоўны рэдактар Міхась Пазнякоў) папоўнілася яшчэ адным выданнем – кнігай Дзмітрыя Пятровіча «Белая Жанчына» (Мінск, 2012).

Як адзначаецца ў анатацыі, у зборнік увайшлі апавесці, апавяданні, эсэ, апублікаваныя раней у часопісах і газетах, якія атрымалі станоўчую ацэнку крытыкі і чытачоў.

Тут і дзве апавесці, напісаныя на дэтэктыўна-прыгодніцкім матэрыяле («Белая Жанчына» і «Джэк»), і лірычныя творы малага жанру – прысвечаныя памяці ахвяраў трагедыі ў мінскім метро 11 красавіка 2011 года (апавяданне «Цана крыві»), роднаму кутку пісьменніка – Заслаўю (эсэ «Горад майго сэрца»), каханню, вернасці (апавяданні «Анёлы», «Ружа», «Мара» і іншыя). Як напісаў у прадмове рэдактар кнігі лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа Андрэй Федарэнка, асабліва прыемна, што

апавесці гэтага аўтара былі заўважаныя і станоўча ацэненыя крытыкай. І прыводзіць словы з рэцэнзіі аўтарытэтай, таленавітай Жанны Капусты: «Тых, хто сочыць за публікацыямі Дзмітрыя Пятровіча, усцешыць відавочна творчы рост гэтага аўтара. Яго новая апавесць «Белая Жанчына» стане прыемнай і захапляльнай чытанкай... Нягледзячы на прад-

казальнасць сюжэта апавесць чытаецца перш за ўсё дзякуючы напружанасці, дынамічнасці апісанага дзеяння».

Ад сябе дададзім, што амаль усе героі твораў Д. Пятровіча – людзі светлыя, з чыстымі душамаі, шчырыя, чулыя, спагудлівыя. Прычым аўтар не прыхарошвае сваіх герояў: яны жывуць у атачэнні розных людзей – добрых і злых і з'яўляюцца ўдзельнікамі або сведкамі разнастайных падзеяў, у тым ліку і драматычных. Тым не менш яны і самі быццам выпраменьваюць дабрыню і сардэчнасць, і ўчынкі іх высокародныя. Чытаючы кнігу, адчуваеш, як навакольны свет становіцца лепшым, на душы з'яўляецца больш радасці. І ў гэтым, лічу, заслуга пісьменніка. Бо сам ён такі ж – добрамыслівы, сардэчны, светлы чалавек, які аддае іншым часцінку свайго вялікага сэрца.

Дзмітрый Леанідавіч – паэт, празаік, кампазітар. Нарадзіўся 29 красавіка 1971 года ў Заслаўі. Скончыў музычна-педагагічны факультэт і факультэт беларускай філалогіі і культуры, а таксама магістра-

туру Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Шмат гадоў настаўнічаў. Цяпер працуе вядучым стылістычным рэдактарам газеты «Звязда». Друкавацца пачаў у 2005 годзе. Аўтар шматлікіх публікацыяў у часопісах «Маладосць», «Роднае слова», «Бярозка», калектыўных зборніках, альманахах, штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», «Краязнаўчай газеце» і інш. У 2010 годзе выйшаў

з друку яго зборнік паэзіі «Белая квецень каханья». Як бачым, шчырае Д. Пятровіч і ў паэзіі, і ў прозе. Мяркуючы па назвах паэтычнага зборніка і іншых твораў, любімы колер у яго – белы. А значыць, пачуцці і думкі аўтара таксама чыстыя, светлыя, прыгожыя, шчырыя. І ён іх цудоўна выказвае ў сваіх цікавых творах.

Міхась
СЛІВА

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

У сельсавеце рэгіструюць шлюб маладых аўцюкоўцаў. Сакратарка збілася з завучанага тэксту і пажадала:

– Маладыя, запомніце гэты святочны дзень і прыходзьце да нас яшчэ...

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МІНСК (заканчэнне тэмы). У 1924 г. пушчаны аўтобус, у 1929 г. – трамвай. У гады 2-й і 3-й пяцігодкаў (1930-я гг.) забудоўваўся ў паўднёвым і паўночна-ўсходнім напрамках – уздоўж Магілёўскай і Маскоўскай шашы, Лагойскага тракту. У межы горада ўключаны Камароўскі лес (збярогся часткова), які ўвайшоў у парк культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў.

У 1933–1936 гг. быў распрацаваны генеральны план сацыялістычнай рэканструкцыі і развіцця Мінска, зацверджаны ў 1938 г. (карэкціроўка ў 1939–1941 гг.). Рыхтаваліся праекты рэканструкцыі плошчаў Леніна (сучасная Незалежнасці), Круглай (Перамогі) і Камароўскай (Якуба Коласа), Прывакзальнай, Парыжскай Камуны, Свабоды, вул. Савецкай. Узведзены будыны Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У.І. Леніна, Дома Урада БССР, Беларускага політэхнічнага інстытута, Мінскага Палаца піянераў і школьнікаў, Дзяржаўнага тэатра оперы і балета, карпусы і друкарня АН БССР (цяпер НАН Беларусі), Дом Чырвонай Арміі (Дом афіцэраў) і інш. У 1941 г. амаль завершаны будынак Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі (цяпер Рэзідэнцыя Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь). Створанае Камсамольскае возера. За перадавыя гады Мінск ператварыўся ў буйны індустрыяльны і культурны цэнтр. На 01.01.1941 г. у ім 270 400 жыхароў.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Мінск з 28.06.1941 г. да 03.07.1944 г. акупаваны нямецка-фашысцкімі захопнікамі, якія амаль дашчэнт разбурылі цэнтр горада, знішчылі 313 дзяржаўных і кааператыўных прадпрыемстваў, 80 % жыллага фонду, будыны грамадскіх устаноў. На пачатку ліпеня 1944 г. насельніцтва складала каля 40–50 тыс. чалавек.

Пасля вайны распрацаваны «Эскіз планіроўкі Мінска», які стаў асновай генплана аднаўлення і развіцця горада (1946). План прадугледжваў фарманне грамадскага цэнтра, выпростванне і расшырэнне асноўных і пракладку новых магістраляў, паступовы пераход на радыяльна-кальцавую сістэму вуліцаў, стварэнне буйных жылых і прамысловых раёнаў, сістэмы азелянення і добраўпарадкавання. У 1952 г. пушчаны тралейбус. З 1960-х гг. на ўскраінах горада забудоўваюцца буй-

ныя жылыя раёны: Зялёны Луг, Чыжоўка, Усход, Серабранка, Курасоўшчына, па Ракаўскай шашы. Ствараюцца ансамблі грамадска-дзелавых комплексаў і жылых раёнаў на асноўных радыяльных напрамках: па вул. Няміга, Максіма Горкага (М. Багдановіча), Якуба Коласа, Прытыцкага, праспектах Машэрава (Пераможцаў), Партызанскім. Фармуецца Мінскі водна-зьялёны дыяметр – сістэма паркаў, бульвараў і вадаёмаў, што праходзіць з паўночнага захаду на паўднёвы ўсход уздоўж р. Свіслач праз горад.

У горадзе ўсталяваныя помнікі: пісьменнікам Янку Купалу, Якубу Коласу, М. Багдановічу, мастаку Я. Драздовічу, вучоным Я. Зяльдовічу, К. Цыялкоўскаму, двойчы Герою Савецкага Саюза С. Грыцаўцу, Герою Савецкага Саюза М. Казею і іншыя мемарыяльныя знакі. У горадзе 3 гістарычна-культурныя ахоўныя зоны: Верхні горад (пл. Свабоды і кварталы паміж вул. Гандлёвай, Рэспубліканскай, Інтэрнацыянальнай і Нямігай), Траецкае прадмесце (квартал паміж вул. М. Багдановіча, Янкі Купалы, Старавіленскай і Траецкай набярэжнай), Ракаўскае прадмесце (уздоўж вул. Ракаўскай, Вызвалення, Віцебскай,

Замкавай, Дзімітравы; у зону ўваходзіць і археалагічны запаведнік Мінскае замчышча), дзе захавалася планіроўка XVI–XIX стст. і капітальная забудова XVIII – пачатку XIX ст., а таксама асобныя помнікі гісторыі і архітэктуры. У іншых раёнах горада (пераважна ў цэнтральнай частцы) захаваліся асобныя помнікі грамадскай, жылой, культурнай і прамысловай архітэктуры XIX – пачатку XX ст.

У Мінску знаходзяцца Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі, абласная, гарадская і раённыя бібліятэкі. Працуюць музеі: Нацыянальны гістарычны музей, Нацыянальны мастацкі музей, Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Літаратурны музей Янкі Купалы, Якуба Коласа, Петруся Броўкі, Музей старажытнабеларускай культуры, Цэнтральны дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, шматлікія музеі пры ўстановах, прадпрыемствах і на грамадскіх асновах. Працуе кінастудыя «Беларусьфільм». Вядуць перадачы Нацыянальнае тэлебачанне і Нацыянальнае радыё. Кнігавыданнем займаюцца дзяржаўныя і прыватныя выдавецтвы «Беларусь», «Мастацкая літаратура», «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», «Літаратура і Мастацтва», «Кнігазбор», «Беларускі фонд культуры» ды інш. Выдаюцца газеты: «Звязда», «СБ: Беларусь сегодня», «Культура», «Літаратура і мастацтва», «Настаўніцкая газета», «Белорусская нива», гарадская «Вечерний Минск» ды інш. Выходзяць часопісы, бюлетэні, зборнікі, у т.л. «Мастацтва», «Роднае слова», «Полымя», «Маладосць», «Нёман», «Родная прырода» ды інш. Працуюць Беларускае тэлеграфнае агенства ды інш. агенствы навінаў.

Плошча Якуба Коласа (былая Камароўка), на месцы дамоў справа паўстануць філармонія і ЦУМ (канец 1950-х гг.)